

BARTHA GUSZTÁV

SAJGÁS

Ötödik fejezet

Hogy a szerelem olykor az ember szívére száll, nem kérdés, de hogy miért hétpöttyű katicabogárnak álcázva teszi dolgát, arra az együgyű rigmus kiötlője, Valló Péter sem igen tudta volna megadni a választ. Holott kaszája előtt megannyi, tarkábbnál tarkább pillangó libbent fel a fűszálakról, ajzott szívirvány-félkörívet szapora lepkeszárnyuk. Talán az egyhangú, fárasztó munka volt az oka, hogy a kezdeti, hetyke kaszasuhintások közben megfogant képtelenséget olyan kitartóan ismételte magában a kaszálás alatt mindvégig. Egy kis lépés, egy suhintás: „A szerelem hétpöttyű katicabogár, olykor az ember szívére száll...”

A muszáj-rend, az utolsó forduló a legnehezebb. Ahogy a felkelő nap mind magasabbra hág, úgy száll el az erő, zsibbad a kar, a váll, gyöngülnek el a lábak. A pohárka bor sem segít, nem oldja a kasza mankóját markoló kéz görcsét – megállni, szusszantani kellene, hagyni a fenébe az ostoba vetélkedést. Mire való, na mire?!

Egy kis lépés, egy suhintás: „...Katicabogár... száll...”

Péternek tartania kellett a lépést az apjával, ha nem akarta – és nem akarta –, hogy Janika a sarkára hágjon. Félreállni, átengedni, igen, átengedni az elsőszülöttség jogát, azt mondanía: „Haladj, Janika, nem bírom a tempót, elfáradtam!” – égbekiáltó szégyen lett volna. „Kinevetne Kati mama, Ágnes néne, csonkos Béla; Jancsi bácsiról nem is beszélve!” – vélte, miután hátrasandított, felmérte a fogyó távolságot kettejük között. Egy kis lépés, egy suhintás: „...Katicabogár, olykor az ember szívére száll... Ha a belet kihúzza belőlem apám, akkor se!...” – sziszegte Valló Péter, maradék erejét nekifeszítette az új és újabb suhintásnak.

Egy kis lépés, egy suhintás: „...Hétpöttyű... Öt lépés a sárgán virító palástfüig, három kaszavágás az ágaskodó sósakaberkéig, csak három...” Kettő, egy és vége! Nyélvégre lehet állítani a kaszát; fenni rajta egy utolsót – életlen kaszával hazaindulni, ki hallott már olyat!

Bölcs dolog a halált távol tartani a háztól, lerogyni az utolsónak levágott rendre vizont nagyon jó érzés; fél kézzel rákönyökölni, szemmel felmérni a lekaszált parcellát, vagy csak bámulni, ahogy Janika odanyargal az árokarpartra ledöntött biciklikhez, s már hozza is nagy boldogan az elemőzsiás táskát...

Vallóné szombat délután félretett minden más munkát: csirkét vágott, fasírt húst darált, kirántott húst sütött... Szalonnáért fel a padlásra, borért le a pincébe ment; egy percre sem állt meg Kati mamával pörölni, hidegen hagyta anyósa

áskálódása. Egyéb sem hiányzik, csak hogy megszólják: sovány kenyéren, hideg vízen engedte el a férfiakat kaszálni! Igen, a házat odatarisznyázza, ha kell, neki ne jöjjön senki azzal, hogy fukar. Ágnes néne főleg ne. Ostoba vénasszonya! Miért jár templomba az olyan, mint ő, na miért? Ha csak azért nem, hogy az istentisztelet után legyen közönsége, legyen ki előtt összehordani róla minden rosszat, gonoszat. „Hogy tud olyat még kitalálni is, hogy az uram kurvák után kujtorog, én meg elnézem, mert hasznom van belőle! Isten, hogy viszi rá a lélek, ekkora... hazugságra?! Az fáj neki, hogy nélküle boldogulok, semmi egyéb. Jól tette az uram, hogy kitessékelt a házból: előbb kellett volna!” – dohogott magában, vett elégtételt nevelőanyján Valló Boris csirkebontás közben.

Id. Valló a nagyujjasán ülve pakolta ki a táska tartalmát a földre terített újságpapírosra. Sült csirkét, fasírtot, száraz kolbászt; uborkát, paprikát, paradicsomot (a kolhoz fóliaházból); a termosz kávé, a kis üveg vodkát, zacskóba csomagolt házikenyeret (Lujza sütötte), s végül egy doboz halkonzervet, a nagyobbik fiának, mert mindig módizik, sohasem jó neki az, ami másnak. S valóban, a kórházban eltöltött hetek, hónapok nem múltak el nyomtalanul, sok olyan szokást, tudományt hozott haza onnan Valló Péter, amit eltűrt ugyan a család, de magáévá tenni őket az istennek sem akarta. Hányszor elismételte, hogy a konzerveket azonnal el kell fogyasztani, amint felbontják, nem szabad rakosgatni ki-be a hűtőbe – gyomormérgezést okozhatnak. Nem, tanácsát megmosolyogták, s hetekig bűdösítették a hűtőgépet... a káposztakonzervvel.

Janika a hevenyészett teríték mellé térdelt, felvágta a zöldséget, a szalonnát, a kolbászt, a kenyeret sem volt rest kicsomagolni, sőt, az apja kitöltötte vodkát is újraosztotta. Id. Vallónak néha – mit néha, mindig! – maga felé hajlott a keze. Péter a konzervnyitóval piszmogott, bajlódott, végül átkozta azt, aki kitalálta. Nem csoda, hogy apja és az öccse megmosolyogták setesutaságát. Hej, ha tudták volna, hogy nem azért issza meg a vodkát, hogy jó étvágya legyen, hanem azért, hogy az alkohol eloszlassa a megerőltetett, fáradt izmokban felgyülemlett tejsavat; a kenyér nála szénhidrátot, a paprika, paradicsom meg vitaminforrást jelent; a kenyérhéjjal azért törölgeti ki tisztára a konzervdobozt, mert a hal a legbőségesebb fehérjeforrás – nem állták volna meg nevetés nélkül. Az embernek ennie kell, hogy bírjon dolgozni; dolgoznia kell, hogy legyen mit enni.

„Hát igen, a végén meg panaszkodnak, itt fáj, ott fáj; nyögnek, mint egy gyomorbeteg” – morfondírozott magában Valló Péter, miután végzett könnyű reggelijével és végighevert a renden. Megállapítását nem találta túlzónak, sőt, határozottan az volt az érzése, hogy apja és az öccse már hajnalban, az indulásuk előtt megegyeztek egymással abban, hogy egy árva falatot nem hoznak vissza a mezőről. Sült csirke, rántott hús, abárolt szalonna... Lassacskán minden ennivaló eltűnt az újságpapírosról, és sem id. Valló, sem Janika nem

kékült el, nem nyögött hasra szorított kezekkel. Péter sápadzott, hüledezett: „Hová fér beljük a rengeteg kaja?”

Nem rohanni, munkát, evést megpihenni, ahogy a régi öregek – ez volt id. Valló egyik életelve (ha nem az egyetlen), s ha tehetne, dolgát úgy rendezte, hogy egy kis szundikálásra is maradjon ideje. A dörgő ég alatt el tudott aludni. Janika szintúgy. „Tiszta apja” – mondogatta Vallóné. Hogy a nagyobbik fia kire ütött, annak Kati mama se volt megmondhatója. Csonkos Béla csak találgatott, pedig ha valaki, akkor ő bizton számon tartotta a rokonsága minden ága-bogát. Az anyai dédnagyapánál állapodott meg, róla hallott – állítólag – olyanokat, hogy magának való, télen, nyáron csatangoló, pástorkodni szerető ember volt.

Nekivágni a határnak, menni az orrunk után, bután, minden cél nélkül: ez a csatangolás sava-borsa. Péter a kórházban a villanyváltást követő, a szobatar- saival folytatott hosszú, éjszakába nyúló beszélgetésekből, sok más mellett, azt is kiszűrte, hogy legjobb egy társsal, lehetőleg egy értelmes kutyaival nekivágni a bolyongásnak. Egyedül sem unalmas, eltévedni meg, ó, ugyan! A céltudatos ember szokott eltévedni; kóvályogni egyik tévedésétől a másikig – egyszerűen, jobban esik a séta, ha van kihez lehajolni, szólni néhány szót.

Ducskó a maga módján volt értelmes. Nyüsztítve bújt el a kutyaóiba, a farakás mögé, ha vesszővel; egykedvűen nyalogatta hosszú szőrű vöröses- fekete bundáját, ha szép szóval akarta Péter tetszetős, okos kutyaéhoz illő mutatóanyagokra idomítani – csak azért se rohangált az eldobott kislabda vagy bot után, ült le, állt fel, hempergett parancsszóra. Talán épp emiatt: jellemre tett szert; talált magának feladatot a jószágbögéstől, disznóvisítástól, tyúk- kódcácsolástól hangos alsóudvaron. Először csak a malacok, hízók etetését felügyelte, jelezte ugatásával a háziaknak, hogy érkezett az etetés ideje. Csillagra, a tehénre, később terjesztette ki munkakörét, kísérte a jószágot csor- dahajtáskor az utcavégig, ment eléje késő délután, várta haza ugyanott. Hogy utóbb a kapirgáló, hápogó, gágogó aprójószágok sem nélkülözték a társaságát, az természetes volt, Ducskónak kiváltképp. Verébraj – mit verébraj: egyetlen veréb nem szállhatott a kiszórt búzára, tengerire, s ha mégis, azonnal ott termett és elhessentette. Volt azonban egy kedvtelése – embermagasságból nézve: hibája –, kilométerekről megorrontotta a tüzelő szukák szagát, s olyankor nem létezett számára magas kerítés, bezárt kapu. Azon, hogy egy-egy átkujtorgott éjszaka után véres bundával, egyik-másik lábára sántítva oldalgot haza, s álló nap a sebeit nyalogatta, és még véletlenül sem vakkantotta el magát, nem volt csodálkozni való. Vallóék nagylelkűen elnézték kutya-eme fogyatékoságát. „Ducskó kivette a szabadnapját” – mentgették egymás között.

– Ducskó azóta kivette a szabadnapját, a fásszínben nyalakodik – mondta Valló Péter, éleszgetni próbálva a honvágyat aludni készülő apjában.

– Nem nyugszik, míg valahol föbe nem verik – fordult oldalára id. Valló, csak azért is.

– Ducskót soha! – tiltakozott Péter a felvetés hallatán, de sem id. Valló, sem Janika nem kívánta meddő vitakozással tölteni az időt, pillanatok alatt elszundítottak a fűből hevenyészett, zsákkal, nagyujjással letakart derékaljon – vagy csak úgy tettek, mint ha aludnának. Péter egyedül maradt. S minél tovább bámulta a távoli hegyek kéklő karéját, a közeli dombokig feketéllő szélfogó diófasort, a kanálisokkal szabdalt mélyzöld tengeri- és sárguló búzavetéseket, annál magányosabbnak érezte magát.

Ha nincs kutya, társ a remélt csatangoláshoz, unaloműzőnek jó a katicabogár is. Bár reggel tájt igen ritka – saszem és birkatürelem kell hozzá, hogy rábukkanjon az ember. Péter addig berhelte maga mellett a rendet, kotorászott a fűszálak között, míg rá nem lelt egyre. Rögvest felcsippentette, tenyerére tette, s türelmesen kivárta, míg a nap fénye megszártgatta, életet cirógatott a tetszhalott bogárba, csak aztán dőlt hátra fekhelyén. „Vidd el a hideget, hozd el a meleget...”

Dehogy gondolta komolyan Valló Péter, hogy a tenyeréről kézfejére, onnan a mutatóujja hegyére araszoló fekete pöttyös piros bogár bármit is elvihet, vagy hozhat – csak gyermek akart lenni. Mert gyerekeknek lenni mindig jó! Azt meg nem is sejtette, hogy gyerekesnek vélt szokásai tartják tőle távol a kilátástalanság érzését. Igen, hogy nem esik túlzásokba, mint... mint a Vince.

Vendelből újra Vince lett. Levágta a bajuszát, a szakállát, Pintér bácsi – egy rubelért – a hosszú, bozontos haját. Reggel Vendelként ébredt, de este, mire Vallóné áthozta a vacsoráját, már azt a csendes, rendes, jól fésült fiatalembert találta a műteremlakásban, akit annak idején megismert. Valló Borisnál csak a kolhozvezetőség örült jobban dekoratőrük nem várt, gyors átváltozásának – no meg néhány öregasszony az utcából. „Van Goghnak is Vince volt a keresztneve” – indokolta tettét, próbálta okát adni annak, hogy miért bújt ki, hipp-hopp, a Vendelségből. Holott szerepcseréjének semmi köze nem volt az érzélgősséghez. Odafent, Moszkvában, Csernyenkót választották meg pártfőtitkárnak, s nem tűnt kizártnak, hogy általa reinkarnálódni fog a brezsnyevi éra sötétebbik időszakára.

Csoda, hogy Valló Péter nem értette? Elfogadta ugyan a Van Gogh-ízét, de barátjának azt a cselekedetét, hogy alig háromórányi takarításért 20 rubeles napszámot fizetett Janikának, már nem tudta megemésztetni. Még az után sem, hogy Vince hosszasan magyarázott neki a sorsról mint magába forduló kerékről, hogy néha onnan kell folytatni a dolgainkat, ahonnan elkezdtük. „Jó, le kellett hordania a kertvégre a rengeteg lomot: az elfuserált vásznakat, rajzpapír-kötegeket meg miegymást – lépett túl magában barátja okfejtésén Péter –, de az alággyújtás, a tűz bámulása, mióta számít munkának?!” Ő maga szíves-örömet segített, eszébe nem jutott, hogy munkáját pénzre váltsa, azzal álljon oda Vince elé, hogy az árokpart, az udvar fűvének lekaszásáért például, ennyit vagy annyit méltóztassék fizetni. Nem, soha. Ostoba valaki

az, aki aprópénzre váltja az emberi kapcsolatok aranyfedezetét: a hálaérzetet. Valló Péter vallotta: tartozik barátjának a segítséggel, a... hogy is hívják... a művészettörténeti kiselőadásokért, azért, hogy végre komolyan veszi, megosztja vele gondját, bánatát.

Reneszánsz, klasszicizmus, strukturalizmus; szürrealisták, kubisták, futuristák; Leonardo, Gauguin, Kandinszkij... Néha egészen beleszédült Valló Péter az eleddig csak a rádióban, televízióban hallott, vagy még ott sem említett nevek, fogalmak tömkelegébe. Rádásul Vince bírta szusszal, szóval, lelkesedéssel – Péter olykor éjfélékig ott ült nála, hallgatta az évszámokkal, anekdotákkal fűszerezett kiselőadásokat. De nem bánta, megtiszteltetésnek vette, hogy a barátja vele – a parasztfiúval! – veszi át újra az önszorgalommal megtanultakat. „Hát igen – helyeselt magában –, ismétlés a tudás anyja.”

A szombati vacsora, a kaszálásra készülődés miatt, egyfogásosra sikeredett. Restelkedésre az adott okot, hogy nem tudni miért, a festő nem utazott haza hétvégére. Vallóné azzal tette túl magát zavarán, hogy sült csirkeszárnyal, három fasírttal, kolbászszelletekkel fejelte meg a ludaskását, úgy adta fia kezébe a kenyérszeletekkel befedett ételhordó edényt. Péter, tükön-üléséből szabadulva, rohanvást vitte Vincének a vacsorát. Már hogyne, a héten délutáni műszakban dolgozott, túlórázott, délelőttönként alig váltott néhány szót a barátjával. Akkor is jobbára ő beszélt a műszergyártó részlegen tapasztalt visszaállásokról; panaszkodott az odahaza kikímélt munkatársnőire, a főnökefeleségekre, akik szerinte unalmukat elűzni, locsogni, ünnepelgetni járnak a gyárba, nem dolgozni; háborgott a Lajos szesszel folytatott sefje miatt. „Bezzeg Amerikában...” – próbálta nyomatékolni újra és újra az igazát, de hiába. Vince az Amerika szó hallatán mindannyiszor gyorsan kezet fogott vele, s faképnél hagyta.

Nagy igyekezetében szinte beesett a konyhába Valló Péter, nagyot koppant az ételhordó edény az asztalon. Barátja mégsem eszmélt. Úgy ült az ágya szélén: fél fenéken, megrökönyödve, mint aki ítéletre vár. (Vince a kicsiny konyhában étkezett, tévézett, aludt. A háromkarikás, ballonos gázspór néhai Bakos Juci valamikori fürdőszobájába volt beállítva. Rajta főzte teáját, kávéját, melegítette fürdővizét; kádként a Valló Boris beszerezte mosóteknő szolgált.)

– Megjött a vacsora!

– Ja! – bólintott Vince.

– Egyfogásos, de anyám – harsánykodott tovább Péter – fasírttal, kolbászszal pótolta.

– Jó neked.

– Mi jó neked? – értetlenkedett barátja kijelentésén Valló Péter.

– Van szék elég – szólalt meg kisvártatva Vince, s Péter nem tehetve mást, maga alá húzott egy karszéket. Rég nem látta barátját ennyire lehangoznak.

Ültek. Valló Péter lélegzetviasszafojtva, Vince lárvaarccal. Egy betévedő idegen azt hihette volna, hogy a „ki bírja tovább nevetés nélkül” nevezetű társasjáték kellős közepébe toppant. Péter bírta tovább.

– Tudtat? – kérdezte Vince váratlanul, s hangja érdesnek, mélyről jövőnek hatott. – Tudtat, hogy a szocreál festészet és a bizánci mozaikművészet között sok a rokonvonás? Hogy Bizáncot nem pusztították el a törökök? Nem bizony. Bizánc fogta magát és északabra költözött: császáraival, korrupt hivatalnokseregével; gigantomániájával, kegyetlenségével... Mai napig félisteneket kreálnak magatehetetlen, rozzant vénemberekből! Festő meg akad száz – mit száz: ezer! –, akik önként és dalolva pirospozsgását varázsolnak festményeiken a hullasárga, töpörödött arcokból. Mindezt miért, na miért?

Valló Pétert váratlanul érte a kérdés.

– Nem tudom – válaszolta önkéntelenül, holott igazából azt nem tudta eldönteni, hogyan viszonyuljon a csendes, rendes, jól fészült Vince, azaz Vendel indulatához, széles gesztusaihoz.

– A hatalomért, a befolyásért, barátom, hogy tótumfaktumok lehessenek a művészeti életben. Érted?

Péter nem értette. Azt azonban láthatta, megtapasztalhatta, barátja átváltozása után először, hogy Vincében ugyanaz a lélek lakik, mint a nagy szakállú, borzos hajú Vendelben.

Vince közben felállt, az ételhordó edény fölé hajolt. Evett. Tele szájjal vont a végkövetkeztetését:

– Ámbár: miért lennének különbek, mint az idolk...

– Azok micsodák? – kérdezte Péter hirtelenkedve. Szerette volna visszazívni, el nem hangzottá tenni kérdését, de barátja arcán azonnal átsuhant a jól ismert mosoly, amivel a tárgyhoz nem illő válaszait, kérdéseit szokta nyugtázni.

Péter lapított, oldalvást pillogva követte az ágy fölötti falon Vince árnyékának mozgását. Ami hol előrehajolt, hol kiegyenesedett, aztán úgy tűnt, mintha a zsebeiben kotorászna. Végül intett, s Péter felemelte a fejét, szó nélkül átült az ágyra, Vince mellé.

Cigarettára gyújtottak. Mindketten sokat szívtak, másfél dobozzal naponta. Péter az alacsony vércukorszintjével (a kórházban hallhatott felőle) magyarázta mértékétlenségét: „Ha nem cigiznék, lépten-nyomon elaludnék.” Vince az emberi hitványsággal: „Átharapnák a torkomat, ha tehetnék.” Egy dologban egyezett véleményük: le kell mondani a bagóról – igen ám, de hogyan?

A cigarettacsikkek rég a hamutálcán füstölögtek, mikor Valló Péter végre érdemi választ kapott elhamarkodott kérdésére.

– Bálványok – mondta Vince. Aztán arról beszélt hosszasan, hogy a bálványimádás miért a primitív vallások egyike, s hogy hívei egykor emberáldozatokat is bemutatnak, hogy elnyerjék idolkjuk jóindulatát.

– Az inkák – szölt közbe Péter.

– Igen – hagyta helyben Vince, aztán egy mély sóhajtás után hozzáfűzte: – De legalább soha nem hazudták meg magukat...

Valló Péter türelmesen várt a félbehagyott mondat folytatására. Megesett nemegyszer, hogy barátja elmélázott, töprengett mondandója közben, de pillanatok múlva ott folytatta, ahol abbahagyta. Most nem ez történt. A festő két kezébe temette az arcát, s igen – sírva fakadt. Kustyán Vince hangosan sírt, zokogott, mint egy kisgyerek!

...„Hozd el a meleget, vidd el a hideget...” S hess, elröppent a katicabogár, hiába kapott utána, próbálta szemével követni röppályáját Péter, a felszálló harmat földközeli délibábja csúfot űzött igyekezetéből. Csalóka, rezge fodrain tucatszám hintáztak, gurultak szanaszét a piros karikák. Janika, ha pár perccel előbb, netán később ébred, tápáskodik fel fektéből, nem csodálkozott volna el bátyja nagy semmit fürkésző tekintetén. Kevesen bocsátják meg, ha meglesik, gyengéjét megítélik – Valló Péter, miért lett volna kivétel? Dúlt-fúlt, haragos pillantásokat vetett öccsére; kereste, mivel és hogyan köthetne bele. Janika azonban olyan magától értetődő természetességgel, frissességgel tömte degeszre a zsákot fűvel, szerelte le a nyéljeikről a kaszákat, szedte össze, rakta szerszámos táskába a fenőköveket, a faékeket, a kaszaverő kalapácsot, hogy nemigen talált bennük kifogásolni valót. De aki keres... Amint öccse vállára vette a tele zsákot s elindult a biciklikhez, Péter rögvest szabadjára engedte indulatát. „Úgy kell neki, mért nem motorral jött!? Nem, inkább a szomszédtól kér biciklit, hogy százméterenként legyen mit pumpálnia!”

Janika nyolcadik osztályba járt, mikor feltolta az udvarra első, ócskavasnak se jó segédmotoros kerékpárját. (Biciklijét adta érte cserébe.) Háromhónapnyi szerelésbe, munkájába telt, mire a kis berregővel megtehetette első körét az utcában, s már aznap este elcserélte egy Verhovina márkájú mopedre. A két keréken, motoron kívül nem volt azon semmi: se fényszóró, se sárvédő, még ülés sem. Helyrepopozta. Azóta, két-három hónapos időközökben, adta-vette a motorkerékpárokat Janika; a hasznon szerszámokat, alkatrészeket vásárolt. Kész kis műhelyt rendezett be a tehénistállóval egybeépült, kamrának szánt sutfniban. „Ember lesz belőle, játszani fog a pénzzel” – hetvenkedett id. Valló egy-két pohár bor után kisebbik fia képességével, munkahelyen, kocsmában, odahaza. „Más is az (már, mint ember)” – csitította Valló Boris egy ideig az urát, védte nagyobbik fiát az apai lekicsinyléstől. De leánykorában túl gyorsan és egyszerre törtek be életébe a technikai csodák, a villanyvilágítástól a rádióig, hogy ne táplált volna túlzott tiszteletet a gépekkel bánni, azokat megjavítani tudó emberek iránt. Előbb megingott, idővel hajlott ura véleményére, maga is el-eldicsekedett a konzervgyárban Jani fia motorszerelő tudományával.

Valló Péternek volt oka a féltékenykedésre, de igazi haragszomrádra, kenyértörésre nem vetemedett öccsével szemben. Holott elég volt a Lajos nevét kiejtenie, rágondolnia a szesszel való üzletelésére, vagy a gondtalanul cseverésző, ki-be flangáló munkatársnőire, hogy a plafonon járjon, kivetkezzen emberi mivoltából. Köpködött, káromkodott, úgy csapkodott kezeivel,

mint akit elnyeléssel fenyeget a... fertő. Már hogyne – fölös indulata alalkoskodó, álszent és képmutató emberek búnszövetkezetének láttatta vele a kolhozvezetőség apraját-nagyját. „Csalnak, lopnak, hülyére veszik a népet!” – sziszegte, s törni-zúzni szeretett volna. (A tény, hogy apja, anyja ugyanazt cselekszi kicsiben, amit a párttitkár, a kolhozelnök nagyban – elsumákolta. Ha mégis eszébe jutott – mert eszébe juttatták –, arra lett rátarti, de fenemőd, hogy ő még egy ócska, kiégett cinezőt sem hozott el a munkahelyéről.) Janikára azonban az istennek sem tudott komolyan megorrolni, sőt, titokban büszkeséggel gondolt rá.

Futva érkezett vissza a bicikliktól a legfiatalabb Valló, gyors mozdulatokkal összekapkodta, táskába rakta a késeket és villákat, üvegeket és poharakat, szaporán újságpapírba csomagolta a Ducskónak szánt csontokat, szalonmaradékot, s közben talált módot arra, hogy kétszer-háromszor a bátyjára mosolyogjon, mintegy azt üzenve: „Túl vagyunk a nehezén, pajtás, a szénagyűjtés, hazahordás gyerekjáték.”

Csoda, hogy elszégyellte magát Péter; belekapaszzkodott a bakancsa fűzőjébe, bögzözte-bogozta hosszú percekig? Hogy úgy érezte, vétett? Nem körülírható, megfogható bünt ugyan, olyasformát, mint id. Valló vele szemben. Mert nem igaz, hogy nem tudja – ahányszor a Janikát az egekig magasztalja, őt annyiszor tapossa a sárba! Ráadásul péntek óta neheztel rá valamiért. De miért? Miért tartja a két méter távolságot?

*

Kék lánggal égő tűz az igazi – tegnap is volt, holnap is lesz, nem dohog, füstölög feleslegesen.

Id. Valló ingerülten, kezében szeneslapáttal, oda-vissza járt a tégláégető kemence hosszú padján. Odakint hajnalodott, lába alatt tűztenger izzott, ontotta magából a forróságot. S a tapasztalt munkás, a csoportvezető, aki, ha tehette, kerülte a hiábavaló erőkifejtést – kapkodott, dühösködött egész műszak alatt; úszott a verejtékben. Öten dolgoztak egy váltásban, négy vödör vizet megittak egy műszak alatt. Nyilván többet leizzadhattak magukról, mert egy húzósebb műszak után néha úgy kitikkadtak, hogy a nagykapuig sem bírták volna elvonszolni magukat, ha nincs a téglagyárban fürdési lehetőség. Félórákat álltak a zuhanyrózsa alatt, s már-már hallani vélték, hogy bőrük kiszáradt pólusai hogyan szürcsölik magukba a vizet. Mégis, a faluban megbecsült, irigyelt beosztás volt a tégláégetői. Dupláját kapták a keverő-, formázógépnél dolgozók, a téglarakodók fizetésének. Ha meg a bérüket téglában vették ki – s miért ne vették volna! –, háromszoros pénzt kerestek havonta. Pár év munkával a szerelemből (azaz: semmire) nősült fiatalember is kulcsrakész házat, istállót húzhatott a kolhoztól ingyen kapott telekre. Azt persze nem számolták, hány ember rokkant bele a nagy igyekezetbe.

Id. Valló Péter izmos, inas felsőtestén patakzott a szénportól feketéllő izzadság. Nem csoda, hogy elfaradt, pihenésképp odaállt a ládákából, deszkákból összehevenyészett asztalnál kártyázó fiúk mögé. Beülhetett volna közéjük, a 34 órás technológiai folyamat – magyarul: az égetés – utolsó fázisához értek (id. Valló szerette használni a mérnöktől ellesett szakkifejezéseket), megengedhették maguknak a lazítást. De ha a kibicelést nem is, a kártyázást szigorúan megtiltotta Vallóné az urának, csoportvezetői beosztásához méltatlannak ítélte.

– Mennyi híja van a másik kemencének? – kérdezte id. Valló ingerülten, s emberei azonmód félbehagyták a kártyázást, riadtan összenéztek – áthordani a szerszámokat, áttolni a nehéz, vaskerekű szénfelhordó szalagot a másik kemencéhez, pont most, mikor...?

– Megkukulatokat?

– Vagy tízezer nyerstégla – válaszolta egyikük.

Id. Valló köhintett, szótlannul a bádog után nyúlt, ivott, majd a keze ügyébe akadt vonóvassal elhúzta a legközelebbi szénleghányó lyuk fémfedelét. Odalent, a kemence mélyén kék lángok nyaldosták a vörösen izzó téglákat. A látvány máskor mindig megnyugtatta. Legfeljebb azon morfondírozott – ha morfondírozott –, hogy a váltásnak bőven lesz ideje áthurcolkodni, összetehetik a kezüket, ha délután el tudják indítani az égetést. A máskor azonban máskor volt: négy, nyolc, tizenkét nappal ezelőtt; ki gondolta volna, kicsoda, hogy a nagyobbik fia hülye locsogása kihúzhatja lába alól a talajt? „Adok én neki Amerikát – dohogott magában –, olyat, hogy belezöldül!”

A gyárkapu óra a fürdőben adta tudtára id. Valló Péternek, jó hangosan, hogy mindenki hallja – a párttitkár telefonon üzent érte, látni óhajtja. Hazamenni, ünneplőt ölteni, felesleges riadalmat kelteni id. Valló nem akart; a téglagyári étkezdében ütötte el az időt. Szépeket mondott a szakácsnéknak, s dugiban megivott pár felest a raktár félhomályában; Rózsikát kis híján a zsákokra döntötte, kénye-kedvére kalandozott keze az asszony fehér köpenye alatt. Ha nincs műszak után, és az idő sem sürgeti – nyolc óra felé járhatott –, biz’ isten meg... szorongatja. Rózsika, fiatalasszony létére, annyira sem ellenkezett, mint az évek óta özvegy Budáné, vagy a formázógépnél dolgozó, vénlánynak maradt cserfes Teri. „Miért van az – töprengett id. Valló, a párttitkár kolhoz-irodai szobájának ajtaja előtt várakozva –, hogy manapság a hegyes-begyés, bővérű fiatal lányok nyámnyila férfiakat választanak páruł?”

A kolhozelnök vastagszőnyeges, modern irodabúttos, süppedő foteles dolgozószobájának ellentéte volt a párttitkáré. Ha a tintafoltos íróasztal fölött nem a regnáló pártfőtitkárok portréi függtek volna, bárki emberfiában visszapörgette volna az idő kerekét az átkos ötvenes évekbe. Persze hogy elbizonytalanodott, állt egyik lábáról a másikra id. Valló, főleg azután, hogy a párttitkár, szemüvege fölött, rajta felejtette szűrős tekintetét. „Nem, nem azért

hivatott – futott át agyán –, hogy ezt vagy azt a fiatalembert avassam be a tégláégetés tudományába...”

– Gondolom, sejtí, miért hivattam – szólalt meg váratlanul a párttitkár, és széles, himlőfoltos, petyhüdt arca bíbor színt öltött.

Id. Valló válla előregörnyedt, szemlesütve húzta összebb magát. De hiába sunyított paraszt módra, állt lábszárhoz szorított kézzel, illedelmesen, a párttitkár nem volt vevő a színjátékára, tenyere nagyot csattant az asztallapon.

– Ne-e-em!? – nyújtotta a szót, fűzte tovább a kérdést kérdéssel a párttitkár: – Hol él maga, Valló elvtárs?

Id. Valló próbált, hogyne próbált volna értelmes választ adni a kérdésre, de bárhogy erőlködött, nem jött hang a torkára.

– Örülök, hogy értjük egymást – nyugtázta a párttitkár id. Valló Péter hallgatását. – Bajok lesznek, nagy bajok, ha a fiad tovább példálózik Amerikával! Mennyi a fizetésed?

– 350-400 rubel – nyögte ki kínkeservesen id. Valló.

– Na látod! Ha a fizetésedhez még hozzávesszük a feketén eladott téglá árát, többre rúg a havi jövedelmed, mint a kolhozelnöki fizetés. Demokráciában élünk, nyugodtan kijavíthatasz, Valló elvtárs, ha netán rosszul számoltam.

Mit válaszolhatott volna id. Valló, na mit?

– Amerika így, Amerika úgy... – folytatta kisvártatva, homlokráncolva a párttitkár. – A szegény, jámbor, tudatlan kis asszonykák a műszergyártóban nem győzik kapkodni a fejüket, mikor a fiad rázendít, és egyik pillanatban a tőkés munkaszervezést dicsóíti, másokban a közvetlen főnökét ócsárolja, lehodja a Lajost mindenféle kupecnek, tohonyának, nyámnylának. Mit gondolsz, Valló elvtárs, meddig fogjuk eltűrni Péter fiad munkásosztályunk kommunista hagyományaihoz méltatlan magatartását? Megmondom – egy percig sem! Vagy rendet raksz a fejében, vagy az államvédelmisek fognak szórakoztatni, nem én! Értetted?

– Igen – nyelt nagyot id. Valló.

Féldeci a sarki büfében, egy pohár bor Etelkánál, véget érni nem akaró magyarázkodás odahaza – ennyire telt id. Vallónak a kora nyári, napsütéses péntek délelőttől. Még szerencse, hogy Kati mama észnél volt, figyelmeztette háborgó menyét a vasárnap hajnalra tervezett kaszálásra, arra, hogy két-három nap nem a világ, higgadt fejfel illik a családban rendet teremteni.

Két szobával arrább – a gondban őrlődő Vallónétól, a konyhaasztalnál letaglózva ül id. Vallótól, a bajban bölcs Kati mamától – Valló Péter gondolatban nagyon előreszaladt az időben, s valahonnan, a 21. század környékéről nézett vissza ágyban heverésző önmagára, valós helyzetére. „Hát igen, a műszergyártóknál soha nem fogok megkeresni havi 200 rubelt, tizenharmadik fizetés se lesz, se prémium – sodorta zátonyra minduntalan a nősülésről, a házépítésről és a gépkocsivásárlásról szótt ábrándjait a megkerülhetetlennek

túnó végkövetkeztetés. „Már hogy lenne! – háborgott magában. – A világ összes országában együttvéve nem ünnepelnek annyit, mint a Szovjetunióban!”

Újév, nők és hadsereg napja; november 7., május 1. és 9.; húsvét, pünkösd, karácsony kétszer (a pravoszlávok a régi naptár szerint tartják egyházi ünnepeiket) – futott mind gyorsabban a ceruza a párna alól előhúzott füzetlapon, mégsem tudott lépést tartani Péter vehemensségével. Számokkal akarta alátámasztani Valló Péter – ki tudja hányadszor – az igazát, mert hogy igaza volt, afelől nem volt kétsége.

Anna, Berta, Ilus, Julis... Mennyi névnap, születésnap; a munkaidőből eszem-iszomra lecsipentett két-három óra! Ráadásul a disznóölésekről kóstolónak vitt hurka, disznósajt, fazéknyi töltött káposzta elfogyasztására, a korsó borok elpozarazgatására elpocsékolta időt, a kolhozföldeken, hagymakapálással, répaegyeléssel eltöltött napokat már nem is számolta. Nélkülük is csak 0,15 század másodperce maradt részfeladata elvégzésére – három aprócska kondenzátor panelra cinezésére –, arra, hogy a jutalmakkal kecsgetető, órákra lebontott napi tervfeladatát teljesíteni tudja. „Levegőt venni nem lehet...” – legyintett, s nagyot sóhajtvá letette ceruzáját az irkalapon sorjázó, igazmondó számok előtt.

Ducskó sem tudott hazudni. Rögvest elengedte fülét, farkát, amint kiszimatolta, hogy a házban valami nincs rendjén, rossz van készülőben. A rosszat a várható perpatvar, az ajtócsapkodós családi csetepaté jelentette számára is, s olyankor jobb volt nem szem előtt lenni; a kerítéskapu utca felőli oldalának árnyékában kivárni a veszedelem elvonulását. Szóval, aki ismerte Ducskó szokásait, a kapu tövében kuporgó állat láttán könnyen levonhatta a következtetést: Vallóéknál áll a bál, nem hiányzik a vendég.

Valló Péter nem volt vendég, nem volt hová visszakoznia, s nem is akart. Azzal az elhatározással indult haza kedd délután a gyárból, szállt le házuk előtt a biciklijéről: következzen, aminek következnie kell. Persze hogy tudta, a szalagnál mellette ülő Farkas Kató megsúgta neki (húga a kolhozirodán dolgozott), hogy péntek reggel magához rendelte id. Vallót a párttitkár, és... „Hát igen, ha csak fele igaz annak, amit a Kató húga hallott a zárt ajtón keresztül, hallgathatok hozzá.”

Hűtőgép, elemes konyhaszekrény, négykarikás gázpór... Apja az asztalnál ült, anyja a spór mellett állt, egyedül Kati mama hiányzott a felhajtható támlájú sezlonról. Hogy most beküldték, vagy maga döntött úgy, hogy a szobájában marad, azon Valló Péternek nem volt ideje eltöprengeni – Vallóné nyomban kitámaszta, ahogy a konyhába lépett.

– Mondjad, mi jót csinált neked Amerika, hogy nem férsz végette a bőrödbe, hozod ránk a bajt? Nem volt elég, hogy annak idején apádat elvitték, jól megverték a milícián; szeme szálkája voltunk a főnökségnek évekig!

– Maguk ezt úgyse értik – fölényeskedett Péter, és táskáját hanyag mozdulattal a sezlontra dobta.

– Már hogyan értenénk – szólalt meg id. Valló.

– Egyéb se hiányzik, csak az, hogy a hülye locsogásod miatt, mert kényességben nem tudod, hová legyél, kihajítsanak bennünket a kolhozból! – kontrázott ura szavára Valló Boris.

– Senki nem fogja magukat a kizárni kolhozból, az újság azt írta...

– Hogy az újság mit ír...! – vágott fia szavába id. Valló. – Itt az van, amit ők akarnak. Egy telefonjukba kerül, és viszik, szó nélkül nyomorékká verik az embert!

– A párttitkár azzal fenyegette apádat...

– Tudom, mivel – tette tárgyalanná anyja mondandóját Valló Péter.

Se id. Valló, se Vallóné nem lepődött meg. Rég megtanulták (saját kárukon), hogy a boltban, az irodában, a munkahelyen, a falnak is füle van.

– Koldusbotra juttat bennünket, hogy oda – riadozott újfent Valló Boris, holott már kezében tartotta az ura kitöltötte pohárka bort, s nagyon úgy nézett ki, hogy hangoskodás nélkül rendezhetik az ügyet.

– Hallgass! – förmedt rá id. Valló, a szokottnál durvábban; asszonyára zúdította a téglagyári műszak alatt felgyülemlt fölös indulatát. Vallóné hátrahőkölt, lassan ocsúdott fel döbbenetéből – miért nem a fiával üvöltözik az ura, vajon miért, miért...?

– Valaki kiszeti... Valaki... – ismételte révülten.

– Halljam, ki bélel? – kérdezte, mit kérdezte: üvöltötte id. Valló; próbálta feledtetni előbbi... nyelvbötlését. Mert az volt, semmi egyéb – feleségének a kisujja felér öt... tíz Rózsival.

– Senki – vont a vállát Péter.

– Ágnes néne? – kérdezte Vallóné, alig hallhatóan.

– Mondom: senki.

– Biztos a szomszéd, a drágalátos festő úr – jelentette ki id. Valló, és miután magába döntötte pohár borát, még inkább gazembernek érezte magát; Rózsi, de főként a cserfes Teri és az özvegy Budáné miatt utolsó rongyembernek.

– Jancsi bácsi sem hallgatja el az igazát – kelt barátja pártjára Péter, majd apjára, anyjára nézett, s az volt az érzése, alig figyelnek arra, amit mond.

– Jancsi bátyádnak több sül – kapaszkodott Vallóné, próbálta magát a családi perpatvar ismerős, biztosnak tűnő terepére átlendíteni. – Tőle a kolhoz elvette a földjét, jószágát. Ha háborog, joggal háborog – elnézik neki. De téged mivel károsítottak meg, mid veszett oda?

– Semmi – válaszolta Péter, s mert anyja szavaiból hiányzott a meggyőző erő, a csak azért is akarnoksága önkéntelenül támadásba ment át: – Száz liter szám áll a raktárban a 96 fokos szesz, amiben a kész paneleket szoktuk mosni, köpetnyiben az égszét. Lajos százszoros hasznót hajt a felesleg eladásából!

– Micsodát haj? – értetlenkedett id. Valló, s újra felhajtott egy pohár bort.

– Láttam a szállítólevelet az asztalán, mit gondol, mennyi egy liter szesz állami önköltségi ára? Kilenc kopejka! – adta meg a választ Valló Péter fülsértő harsánysággal.

– Neked mi közöd hozzá?

Péter ugyancsak elcsodálkozott apja... ostoba kérdésén; nem tudta hol kezdje, hogy értesse meg: amit a Lajos tesz, az – bűncselekmény. Nem elég, hogy önkényesen visszaél a rábízott állami javakkal – emberek hallhatnak meg a kapzsisága miatt!

– A falu...

– Tojok a rühes falura! – csapott az asztalra id. Valló, majd a gázspórnál álló, már-már pityergő asszonya felé fordult: – Meg a pletykás vénasz-szonyokra, hogy arra!

– Nem tudni, miből nyerik a szeszt. Elég egy kisebb... technológiai hiba, és Lajos megmérgezheti a fél falut – hadarta Péter, feszítette a húrt öntudatlanul.

– Vagy befogod a lepcsés pofádat, vagy takarodsz a háztól! – üvöltötte id. Valló.

Remegtek az asztalon a poharak, remegett Valló Boris a spórnál – égzengés követi a földindulást; és... és: semmi. Vagyis csak annyi történt, hogy id. Valló Péter legyintett, hosszasan megbámulta tévelygő fiát, mielőtt újra megszólalt.

– Ne érdekeljen téged a falu! – hangzott jó tanácsa. – A gyufaszálat kettétörök, érted, mielőtt odaadják a másíknak, nehogy már hasznát vegye!

...Ducskó odahagyta a kapualjat, hívás nélkül a gazdája nyomába szegődött. Péter előregörnyedt testtartásából, s abból, hogy nem nézelődik se jobbra, se balra, megértette, hogy nem rohagálhat, csatangolhat kedvére – a nem remélt kirándulás közben mindvégig mellette kell kutyaolnia. Hát igen, a szomorúság – szomorúság; legjobb gyógyírja a hűség, és neki az – ugyebár – mibe se kerül.

A falu határától gidres-gödrös, poros földúton jó három kilométert kellett gyalogolniuk, hogy elérjék a kiserdőt. Megesett, hogy futva tették meg a távot, olyankor a nyítt fűvű erdőszéli legelőn, télen, a parázs havon elterülve pihették ki magukat.

Valló Péter akkor nap járta be először keresztül-kasul az alig kétszáz hektáros kiserdőt, mikor kézhez kapta a katonakönyvét. Addig a napig az erdőszéli százados tölgyfák bőven kielégítették kíváncsiságát, no meg a kullancsoktól, a szűnyograjoktól is tartott, nem beszélve a bokrok alatt tekergőző viperákról, amelyekkel Jancsi bácsi ijesztgette. De ünnepelni, gátlások nélkül ujjongani csak az erdő magányában lehet. Igen, hogy nem kell többé sorozóbizottság

elé állnia, ősszel, tavasszal a kórházat járnia, élhet szabadon. Sza-ba-don! Fittyet hányhat a viperáknak, kullancsoknak, szúnyogoknak – legfeljebb háború esetén sorozzák be, ha besorozzák, akkor meg már mindegy. Lőni fognak kint, bent; lent, fent: kő kövön nem marad.

Öröm ide, ujjongás oda: az erdőszélen megtorpant. Rossz előérzet, szorongás lett úrrá rajta. Képzeteiben úgy élt az erdő, mint sudár gyertyánfák, terpeszkedő tölgyek hona, ahol a piros levelű berkenye és a fekete termésű fagyalbokrok alatt félnék vadnyulak lapítanak; riadt szemű őzikék szökellnek át a tisztásokon, s fent, a magasban játékos kedvű mókusok ugrálnak fáról fára. A madarak meg, hát igen, azok dalolnak, szünet nélkül trillálnak éjjel-nappal.

Bárhogy hegyezte a fülét Valló Péter, csókakárogaón kívül nem hallott egyebet. Először a ködös, kehes októberi időjárást okolta, aztán magára lett fenemód dühös – kellett neki odahagyni a terített asztalt, az ő kedvéért összegyűlt, katonakönyvet ünneplő rokonságot! Ducskót utoljára hagyta, de hiába hívogatta, kiabálta a nevét, az nem volt hajlandó a sűrűből előjönni. Semmi jót nem remélve eredt a kutyája nyomába. Vagy negyven, netán ötven métert haladt az erdőben, mikor ráakadt az első, fatolvajok hátrahagyta méteres facsonkra. Aztán a másodikra, harmadikra, negyedikre... A gallyhalmok útvesztője után – nem tudni, miért – gondolkodás nélkül átvágott, pontosabban, átcibálta magát az útjába került, az egykor volt irtást beborító csipkebokor- és szederinda-tengeren. Kezét, arcát véresre karcolták a tüskék. De még annál is jobban fájt, jobban megsajogtatta lelkét a látvány, ami a túloldalon fogadta. A terjedelmes, sással, kiszáradó félben lévő kőrísfákkal tarkított tisztást mély, traktor vágta keréknyomok barázdálták. A nyomok mellett véges végig szeméthalmok éktelenkedtek, gőzölögve ontották magukból a bűzt.

...Dacára a nyárdélutáni hőségnek, ébredtek a szúnyograjok, így Péter és kutyája nem a maguk vágta csapásokon, a traktorok nyomvonalát követve érték el a holdbéli tájat. Illett rá a hasonlat. Másfél év alatt sokat mélyültek a keréknyomok, nagyobbra nőttek a szeméthegek, és Ducskó sem hajkurászta fejvesztve a szertefutkározó patkányokat, mint annak idején. Ült magának, és közben talán arra gondolt: szomorúságra, bánatra, keresve se találhatott volna jobb helyet a gazdája. És valóban: az emberi nemtörődömség kártétele mellett Valló Péter szomorúsága nagyon hamar el tudott törpülni. Olyannyira, hogy mire észrevette, már káromkodott, dühöngött: „Húsz, mit húsz: száz év alatt sem lehet helyreállítani, jóvátenni a rombolást!”